

نقش شهرداری‌ها (مدیریت شهری) در پایدار شهری

مهنوش فهیمی^۱، بنت الهدی رضایی^۲، محبوبه سالاری جابینی^۳.

سیما ترکی^۴، آزاده چشم براه^۵

۱. کارشناس حقوقی و قراردادها شهرداری منطقه سه، بندرعباس، ایران

۲. کارشناس روابط عمومی شهرداری منطقه سه، بندرعباس، ایران

۳. کارشناس حسابداری شهرداری منطقه دو، بندرعباس، ایران

۴. کارشناس اداری مالی شهرداری منطقه سه، بندرعباس، ایران

۵. کارشناس اداری مالی سازمان آتش نشانی، بندرعباس، ایران

چکیده

توسعه پایدار شهری و مدیریت آن از جمله موضوعاتی است که در دهه اخیر موضوع مطالعات بسیار در حوزه های گوناگون بوده است. امروزه با توجه به حجم عظیم و گسترده مسائل و معضلات مختلف شهری در ابعاد کمی و کیفی، بحث مدیریت توسعه پایدار شهری اهمیت ویژه ای پیدا کرده است. توسعه شهری زمانی پایدار خواهد بود که جوامعی همگن و همبسته ایجاد کند که ساکنان آنها، شهروندی، عدالت و برابری را احساس کنند. این مسئله مستلزم تبدیل شهرداری از سازمانی خدماتی به نهادی اجتماعی- فرهنگی، تمرکززدایی از شهرداری و بهره گیری از دیدگاه‌ها، توانایی‌ها و خلاقیت‌های شهروندان است. شهروندانی که در حل مسائل شهری مشارکت می کنند، در وضعیت ایده آل، از حقوق، تکالیف و فرهنگ شهروندی آگاهند و مشارکت واقعی، پایدار، دائمی و نهادینه آنان در مدیریت شهری، بسط سرمایه اجتماعی بین شهروندان و شهرداری است، به طوری که موجب می شود تخصیص منابع و امکانات میان واحدهای فضایی و اجتماعی برابر یا حداقل همراه با مساوات نسبی صورت گیرد.

اصول مذکور به بهترین شکل در چارچوب توسعه‌ی پایدار نهفته است. منظور از دستیابی به مدیریت تدوین سیاستهایی جهت حصول به شهرهای پایدار، یک وضعیت پایدار واقعی در شهرها، ضروری می‌نماید. می‌دهد که مدیریت شهری در دستیابی به توسعه پایدار شهرها دارای تأثیر مثبت و معناداری می‌باشد.

واژه‌های کلیدی: توسعه پایدار، پایداری شهری، مدیریت شهری، شهرداری‌ها

۱. مقدمه:

مفهوم مدیریت شهری در تعاریف کل نگر از مفهوم صرف اداره امور شهر فراتر سیاسی و اقتصادی مرتبط و نقش فعالی در توسعه‌ی، است و با ساختارهای اجتماعی مسئولیتی استراتژی است که نتایج، مدیریت شهری، شهر پیدا می‌کند. در این نگرش، تعامل آن با حوزه‌های سیاست، قدرت، اجتماع و اقتصاد شهری اجتنابناپذیر است. اداره یک شهر بدون مدیریت امکان پذیر نیست. شهرها با توجه به ویژگی‌های اجتماعی، محیطی، اقتصادی و کالبدی، نظامی در هم تنیده و متنوع دارند که سطحی از مدیریت و برنامه ریزی فراگیر برای دوام خود طلب می‌کنند. توسعه پایدار راه تازه ای برای رسیدن، مدیریت شهری به آرمانهای بشر همراه با حفظ منابع و امکانات برای آیندگان است. (۱) امروزه به دلیل گسترش بی رویه ی شهرنشینی و توسعه ی فیزیکی شهرها، کشورهای در حال توسعه از جمله ایران با مشکلاتی از قبیل آلودگی زیست محیطی، عرضه ی نامناسب مسکن، کمبود اشتغال، فقر شهری و نابرابری‌های اجتماعی و اقتصادی و... روبه رو هستند. مفهوم مدیریت شهری اولین بار زمانی مورد توجه واقع گردید که در سال ۱۹۷۲ میلادی در کنار مفاهیم دیگری چون توسعه پایدار شهری و پروژه شهر سالم در دستور کار یکی از برنامه های توسعه سازمان ملل با عنوان برنامه مدیریت شهری قرار گرفت. مطرح شدن چنین مفهوم و اصطلاحی از مدیریت در قالب مدیریت شهری ناشی از حرکت شیوه مدیریت متمرکز به سمت مدیریت غیرمتمرکز در چارچوب مدیریت‌های محلی تر با هدف توسعه شهری به وسیله سازمان‌های محلی است. اندیشه توسعه شهری پایدار از جنبه های بسیار گسترده مطالعات در امور توسعه است. (۲) ارائه یک تعریف مشخص در این رابطه زیاد ساده نیست اما سعی می‌شود معنی توسعه شهری پایدار از بین مفاهیم- اصول- تاریخچه مطالعات کاربردی تشریح شود. اندیشه توسعه شهری پایدار تنها در ارتباط با تحولات تاریخی مطرح نمی شود بلکه در این رابطه توسعه خردمندانه علوم مختلف و دانش اجتماعی نیز مطرح است. توجه به تحولات باعث می شود حجم و کیفیت دانش موجود درباره محیط زیست شهری افزایش یابد از جمله علم شناسایی و رفع آلودگی هوا- گازهای گلخانه ای- تغییرات جهانی آب و هوا و موارد دیگری از این قبیل در این رابطه مطرح می‌شوند پیشرفت در زمینه علوم اجتماعی نیز با کمک دستور کارهای تحقیقی مختلف درباره توسعه پایدار صورت می‌گیرند آنچه ذکر شد نشان دهنده این است که بحث توسعه شهری تحت تأثیر مفاهیم و موضوعات مختلفی قرار گرفته و با علومی چون سیاست‌های اقتصادی و دانش تئوری و تجربی به

مقابلۀ برخاسته است و بعضی اوقات نیز با تحولات تاریخی شکل گرفته یا تغییر جهت داده است. نظریه توسعه پایدار شهری حاصل بحث‌های طرفداران محیط زیست درباره مسائل زیست محیطی بخصوص محیط زیست شهری است که به دنبال نظریه توسعه پایدار برای حمایت از منابع محیطی ارائه شد. (۳)

۲. مبانی نظری و پیشینه تحقیق

مدیریت شهری عبارت است از یک سازمان گسترده اقتصادی و کالبدی حیات، رسمی و غیررسمی مؤثر و ذیربط در ابعاد مختلف اجتماعی کنترل و هدایت توسعه همه جانبه و پایدار شهر را عهده دار است. مدیریت شهری از جنبه‌های مهم برنامه ریزی شهری است که با جوامع انسانی به ویژه جامعه شهری ارتباط مستقیم دارد. گسترش سریع پدیده شهرنشینی و شهرگرایی، در دوران اخیر و پیدایی مشکلات مختلف شهری؛ از قبیل تراکم، آلودگی کمبود مسکن و... ضرورت برخورد اندیشمندانه با این مسائل را مطرح، ترافیک، هوا همسنگر، چیزی جز یک برنامه‌ریزی شهری، میسازد. یکی از مهمترین عناصر مدیریت شهری از عهده تک تک آنها، از هنگامی ضرورت یافت که برآورده ساختن نیازهای شهرنشینان خارج گردید و لازم شد سازمانی این نیازها را بطور مشترک برآورده سازد. برای تشخیص و تعیین وظایف شهرداری در زمینه توسعه پایدار ابتدا وظایف شهرداری بر، ناحیه و محله تفکیک و، منطقه، شهر، حسب سطوح تقسیمات شهری حریم شهر احصاء شد. همچنین وظایف شهرداری بر حسب ابعاد توسعه پایدار (اجتماعی زیست محیطی و فضایی کالبدی) نیز تقسیم بندی گردید. ساختار، اقتصادی، فرهنگی مدیریت شهری باید مبتنی بر اصولی باشد که در واقع شالوده این ساختار را به وجود می‌آورند. این اصول را میتوان بدینصورت بیان نمود: اصل تربیت شهری و آموزش شهروندی؛ اصل نظریایی مداوم از شهروندان؛ اصل ضوابط مدون و منتشر شده برای آگاهی و راهنمایی شهروندان؛ اصل رعایت بعد زمان در اقدامات و اجرای امور؛ اصل بازبینی و تجدیدنظر در اقدامات انجام شده در پندآموزی از تجربه‌های گذشته. نظریه توسعه پایدار شهری موضوع‌های جلوگیری از آلودگی‌های محیط زیست شهری و ناحیه‌ای - کاهش ظرفیت‌های تولید محیط محلی - ناحیه‌ای و ملی حمایت از بازیافت‌ها - عدم حمایت از توسعه زیان آور و از بین بردن شکاف میان فقیر و غنی را مطرح می‌کند. همچنین راه رسیدن به این اهداف را با برنامه ریزی اهمیت بسیاری می‌دهد و معتقد است دولت‌ها باید از محیط زیست شهری حمایت همه جانی‌های کنند. (۵)

این نظریه الگوی پایداری سکونت - پایداری شکل شهر گاه‌ها - الگوی مؤثر حمل و نقل در زمینه مصرف سوخت و نیز شهر را در سلسله مراتب ناحیه شهری بررسی می‌کند؛ زیرا ایجاد شهر را فقط برای لذت شهرنشینان می‌داند. کشتکارقاتی و دیگران (۱۳۸۹)، معتقدند که توسعه پایدار که هدف آن بالا بردن سطح کیفیت زندگی برای آیندگان می‌باشد. تنها در صورتی میتوان از مزایای بام‌های سبز استفاده نمود و به پایداری و، دوام آن امیدوار بود که در قالب برنامه‌های کلان توسعه پایدار و در شاخه سامانه سبز پیگیری و اجرا شود. ملکی و حسین زاده دلیر (۱۳۸۸) در مقاله‌ای نواحی شهری ایلام را از نظر شاخص‌های توسعه

پایدار با استفاده از روشهای تحلیل عاملی و تاکسونومی رتبه بندی نموده اند. بر اساس نتایج بدست آمده از ۰۱ ناحیه شهری ۳ ناحیه نیمه پایدار ناحیه دیگر ناپایدار بوده و هیچکدام از نواحی شهری پایدار نبوده اند. در نواحی ۱۳، کمبود فضاهای سبز و تفریحی، نبود خدمات مناسب بهداشتی درمانی، افزایش نرخ رشد جمعیت، ورزشی، تجاری س کونت اقشار کمدرآمد و مهاجرین، اشتغال پایین، فرهنگی، کمبود امکانات آموزشی ساخت وسازهای بدون مجاز و گسترش بی رویه در این نواحی بر میزان ناپایداری شدت بخشیده است.

۳. روش شناسی تحقیق

این پژوهش با توجه به نوع هدف کاربردی است؛ با توجه به نحوه گردآوری اطلاعات و داده ها، توصیفی- اسنادی است و همچنین جهت جمع آوری اطلاعات مورد نیاز برای تدوین پیشینه تحقیق و مبانی نظری و تعاریف و مفاهیم آن از روش کتابخانه ای و مطالعات میدانی استفاده شده است. به منظور بررسی و شناخت عنوان نیز از روش اسنادی و میدانی استفاده شده است.

۴. بحث

۴-۱- شهرداری ها

مدیریت شهری از جنبه های مهم برنامه ریزی شهری اهمیت دارد که با جوامع انسانی به ویژه جامعه شهری ارتباط مستقیم دارد. گسترش پدیده شهرنشینی و شهرگرایی در دوران اخیر و پیدایی مشکلات مختلف شهری از قبیل تراکم آلودگی، هوا، ترافیک، کمبود مسکن و... ضرورت برخورد اندیشمندانه با این مساله را مطرح می کند این برخورد اندیشمندانه چیزی جز یک برنامه ریزی شهری همسنگر منعطف و با بدنه اجرایی قوی نمی باشد. هم چنین وظایف شهرداری بر حسب ابعاد توسعه پایدار (اجتماعی، فرهنگی، اقتصادی، زیست محیطی و فضای کالبدی) نیز تقسیم بندی گردید. ساختار مدیریت شهری باید مبتنی بر اصولی باشد که در واقع شالوده این ساختار را به وجود می آورند این اصول را می توان بدین صورت بیان نمود: اصل تربیت شهری و آموزش شهروندی، اصل نظریاتی مداوم از شهروندان، اصل ضوابط مدون و منتشر شده برای آگاهی و راهنمایی شهروندان، اصل رعایت بعد زمان در اقدامات و اجرای امور، اصل بازبینی و تجدید نظر در اقدامات انجام شده در واقع مساله اصلی مدیریت شهری این است که چگونه بهره وری را بالا ببریم. (۶)

۴-۲- توسعه پایدار شهری

توسعه پایدار شهری در تکوین مفاهیم زیر جنبه کارآمدی به خود می گیرد:

- بستر سازی مشارکت شهروندی و همبستگی اجتماعی
- بستر سازی تقویت بنیان نهادهای اجتماعی و بنیان خانوادگی

– رویکرد استراتژیک بر پدیداری توسعه پایدار شهری

– گسترش آداب و فرهنگ شهرنشینی

– مساعدت سازمانهای دولتی و خصوصی

– کارآمد سازی سیاستها و برنامه های سیاستگذاری در حوزه کلاتشهری

– گسترش حقوق شهروندی و بهینه سازی مناسبات مدنی.

دو مفهوم پایداری شهری و توسعه پایدار شهری غالباً به دلیل نزدیکی معنی آنها به جای یکدیگر به کار می‌روند برای تمایز این دو باید توجه داشته باشیم که کلمه توسعه پایدار شهری در واقع نشانگر فرایندی است که در طی آن پایداری می‌تواند اتفاق بیفتد اما پایداری مجموعه ای از وضعیت هاست که در طول زمان دوام دارد سابقه تاکید شهر بر محیط زیست در اروپا در سال ۱۹۵۷ بود توسعه پایدار شهری نیازمند شناسایی محدودیت‌های محیطی برای فعالیتهای انسانی در ارتباط با شهرها و تطبیق روش‌های طراحی در این محدودیت‌هاست. (۶)

۴-۴- ویژگی‌های شهر پایدار

با در نظر گرفتن گزارش کمیته بروتلند و نیز گزارشات کمیسیون محیط زیست و توسعه سازمان ملل متحد و همچنین با توجه به تعریف ارائه شده از توسعه پایدار ویژگی‌های شهر پایدار را می‌توان به شرح ذیل تبیین نمود: (۹) شهر متعادل و عدالت محوری که عدالت، بهداشت، آموزش، سرپناه و امید به طور متصفانه توزیع شده شهر زیبا جایی که هنر و معماری، سیما و منظر آن موجب نشاط گردشگر و خلاق، شهری که موجب بروز خلاقیت‌ها، آزادی فکری و پایداری اندیشه های انسانی گردشگر اکولوژیکی جایی که آثار نامطلوب اکولوژیکی به طور حداقلی باشد شهری با سهولت دسترسی شهری متنوع

۴-۵- شهرداری و نقش آن در مدیریت شهری

شهرداری مشخص است شهرداری موسسه مستقل و عمومی است که به منظور اداره امور محلی از قبیل عمران و آبادی، بهداشت شهر، تامین رفاه و آسایش اهالی شهر به عنوان زیستگاهی مطلوب تاسیس شده است. وظایف شهرداری از محیط زیست تا فعالیت فرهنگی تا آموزش دفاعی غیر نظامی و اداره تحصیلات غیردانشگاهی را شامل می‌شود گستردگی وظایف شهرداری‌ها در کشورهای توسعه یافته ناشی از نگرش نوینی است که به شهرداریها به عنوان سازمانهای مسئول در مدیریت شهری وجود دارد به طور کلی شهرداریها از دو جز تشکیل شده اند (۷)

نتیجه گیری

مدیریت شهری علاوه بر آنکه مسئول برقراری توزیع عادلانه امکانات شهری است با هدایت تحولات کالبدی شهر، رسالت حفظ محیط زیست و سلامتی زندگی شهری، زیبایی سیمای شهر، ایجاد فضاهای عمومی جهت برقراری ارتباطات و تعاملات شهروندان و گستره‌ای از همه‌ی وجوه زندگی شهری را نیز عهده دار است. امروزه مدیریت شهری در جهان تحول اساسی یافته است. شهرها مدیریت می‌شوند تا بتوانند رفاه و آسایش ساکنان خود را تأمین کنند. مدیریت شهری دارای تشکیلات وسیعی است و نقش مهمی در موفقیت برنامه‌ها و طرحهای توسعه شهری و همچنین رفع نیازهای جمعیت، جریان عبور و مرور در شهر، رفاه عمومی، مسکن، کاربری زمین، تفریح، فرهنگ، اقتصاد، تأسیسات زیربنایی و امثال آنها بر عهده دارد. مدیریت شهری باید برای شهر برنامه ریزی کند فعالیت‌های شهری را سامان دهد و بر فعالیت‌های انجام شده نظارت کند و حتی برای انجام بهینه‌ی امور انگیزه ایجاد کند.

فهرست منابع و مآخذ

۱. بحرینی، سید حسن (۱۳۸۰)، توسعه شهری پایدار: از فکر تا عمل، فصلنامه محیط شناسی، شماره بیست و هفتم.
۲. پور اصغر، ف. زحمتکش، (۱۳۸۷)، ارزیابی راهبردی محیط زیست رهیافتی جهت ارتقای شاخص‌های توسعه پایدار در ایران.
۳. رجبعلی چشمه گز، بهزاد (۱۳۹۳)، سابقه و مشکلات امروز مدیریت شهری در ایران، معماری و توسعه پایدار شهری، معماری و توسعه پایدار با محوریت معماری بومی.
۴. لقایی، حسنعلی و محمدی زاده، حمیده (۱۳۸۷)، مقدمه‌ای بر توسعه شهری پایدار شهریو نقش برنامه‌ریزی شهری، فصلنامه هنرهای زیبا
۵. شیعه، اسماعیل (۱۳۸۷)، شهرداری، دانشنامه مدیریت شهری و روستایی، سازمان شهرداری‌ها و دهیاری‌های کشور.
6. Thinh ,N. X. ; Arlt ,G. ; Heber ,B. ; Hennersdorf ,J. & Lehmann ,I. (2002) ,“Evaluation of urban land-use structures with a view to sustainable development” ,Environmental Impact Assessment Review ,Vol. 22 ,No. 5 , pp. 475-492.
7. Hall ,P. (1993) ,Toward sustainable livable and innvatitve cities for 21 century ,The third conference of the world capitals ,Tokyo. 133.